

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE ȘI ISTORIA ARTEI CLUJ-NAPOCA

ARS TRANSSILVANIAE

XXIII
2013

*Volum dedicat aniversării
Academician Marius Porumb
la 70 de ani*

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

SUMAR – SOMMAIRE – CONTENTS – INHALT

ANIVERSARE

Grigore Arbore

Universul cărțurarului. Academicianului Marius Porumb la 70 de ani5

Acad. Prof. Marius Porumb

Bibliografie.....9

PATRIMONIU

Christoph Machat

Die Dokumentation des siebenbürgisch-sächsischen Kulturgutes (1991-1998) und ihre Ergebnisse:
Weltkulturdenkmäler und Denkmaltopographie.....17

STUDII DE ISTORIA ARTEI

Zsombor Jékely

Les ateliers de peinture murale en Transylvanie autour de 1400.....31

Mihaela Sanda Salontai

Tipologii și influențe central europene în arhitectura bisericilor hale gotice din Transilvania.....55

Constantin I. Ciobanu

Cinci exemple de inscripții speculare chirilice din pictura medievală românească.....73

Constanța Costea

Fiul risipitor în pictura din Moldova secolului al XVI-lea.....83

Ciprian Firea

„Bireti nostri capiti...”. Arhipresbiteri, însemne heraldice și artă în Renașterea timpurie din
Transilvania.....107

Grigore Arbore

Competiția artistică dintre Johann Bernhard Fischer von Erlach și Johann Lucas von Hildebrandt în contextul culturii arhitectonice a Barocului târziu din Europa Centrală.....131

Claudia M. Bonța

Reprezentări mitologice în Medalistica Barocă.....185

ARCHAEOLOGICA

Daniela Marcu Istrate

Contribuții arheologice la istoria românilor din Transilvania: Biserica Parohială Ortodoxă din Feleacu (sec. XIII–XVI).....201

STUDIU COMPLEX: BISERICA REFORMATĂ DIN TURDA NOUĂ

Weisz Attila

Biserica Reformată din Turda Nouă219

Tóth Boglárka, Botár István

Cercetare dendrocronologică la Biserica Reformată din Turda Nouă.....253

RESTAURARE

Theo Mureșan

Restauratorul în căutarea tehnicii și materialelor picturilor murale din nordul Moldovei.....261

RECENZII.....305

ABREVIERI.....309

FIUL RISIPITOR ÎN PICTURA DIN MOLDOVA SECOLULUI AL XVI-LEA*

Constanța Costea

Cuvinte cheie: *ciclu iconografic, inscriptii, comentarii, context, instrument al victoriei*

Keywords: *iconographic cycle, inscriptions, commentaries, context, instrument of victory*

THE PRODIGAL SON ILLUSTRATED IN 16TH CENTURY MOLDAVIAN PAINTING

Abstract

The Evangelical parable of the Prodigal Son (Luke 15, 11–32) generated a number of illustrated versions in 16th century Moldavia, included in the outside mural decoration of the churches: Probota, St George in Suceava, Humor, Arbore, Voroneţ. The iconography of the cycle mingles episodes sourced in the Evangelical narration with those dependent on commentaries to the parable (Theophylaktos of Bulgaria). The recuperation of the divine filiation through repentance – which is the basic signification of the parable and its iconography – by the Christian society in Moldavia could assumedly have been thought as an instrument of victory over the Ottoman conquerors.

Fiul risipitor este parabola evanghelică (Luca 15, 11–32) amplu ilustrată pe fațadele bisericilor din Moldova lui Petru Rareș, unul din subiectele predilecte – bine cunoscute și puțin studiate – ale programului de exterior¹. Apare în contexte iconografice diverse: integrat în *Marea Deisis/Rugăciunea Tuturor Sfinților* la Probota² (sud – est), îmbricat în *Arborele lui Ieseu* la Sf. Gheorghe din Suceava (sud), sau asociat ciclurilor – *Sf. Nicolae* la Humor (sud), *Acatistului Bunei Vestiri*, *Deisisului* și *Judecății de Apoi* la Arbore (sud), *Acatistului Bunei Vestiri*, *Sf. Antonie* și *Gherasim* la Voroneț (nord). Conservat, în Moldova, în aceste cinci monumente, *Fiul risipitor* cunoaște nu numai variabile de context, dar și de recenzii, de distribuire pe registre a compozițiilor sau de amplasare a citatelor evanghelice care le însoțesc.

La Probota, între absida sudică și contrafortul care o flanchează spre vest, pe patru registre, apar:

1. Întâlnirea între tată și fiu, cu împărțirea averii (ѠѢ ДАѢЖ) ми до(с)ниѢ чѢ ꙗмѢнѢа, и раздѣли/ ѢѢниѢу. *Tată, dă-mi partea ce mi se cuvine din avere. Și le-a împărțit [averea]);*

* O variantă preliminară a acestui text a fost prezentată la Sesiunea de Comunicări a Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”, *Descoperiri recente în cercetarea artei medievale în România (VII)*, 2010. Documentarea completă a inscripțiilor s-a realizat în cadrul proiectului *Text și imagine în pictura românească din secolul al XVI-lea* (2011–2014) – susținut prin grantul Autorității Naționale Române pentru Cercetare Științifică, CNCS-UEFISCDI – traducerea și comentariile lor, în text și în note, aparținând dr. Ruxandra Lambru.

¹ S. Ulea, *Originea și semnificația ideologică a picturii exterioare moldovenești (II)*, SCIA, a. pl. 19 (1972), p. 41, n. 12 (cu bibliografia anterioară).

² Și la Hârslău, după constatarea lui S. Ulea la examinarea fotografiilor de la sfârșitul secolului XIX ale lui Juan Alpar (v. *supra*).

³ În loc de *и мѣнїа* (RL).

2. *Plecarea spre țara îndepărtată* (ѠТИДЕ ВЪ СѠАННѠ ДАД СИ НАМѠНИЕ° ЪУ / Ѡ ЕЖ ЪУ. *A plecat în țară și-a dat averea* [...]);

3. *Șederea în foamete, pășterea porcilor (revenirea în sinel/ridicarea?) și întoarcerea*⁵ (ѠЧЕ СЪГРЕШИ(Х) НА НѠО И ПРѠ(Д) ТОВОЖ И НѠСИ(М) ДО(С)ИНЫ НАРЕЦИ С СНѠ ТВОИ Ѡ И ТѠ ПД НА ВѠ · И ѠВЛОВЫЗА · И РЕ(Ч) ИЗНЕСѠ ѠДЕЖЪДУЖ ПРѠВЖ И ДАД / ПРѠСТЕ(Н) · И САПОГЫ · *Tată, am greșit la cer și înaintea ta și nu sunt vrednic să mă numesc fiul tău; și a căzut la gâtul/pieptul lui și l-a sărutat. Și a zis aduceți haina lui cea dintâi și dați [lui] inel și încălțăminte*);

4. *Banchetul cu junghierea vițelului* (inscripții lipsă).

5. *Anunțarea, de un slujitor, a fiului celui mare și întâlnirea acestuia cu tatăl* (inscripții lipsă).

La Sfântul Gheorghe din Suceava ciclul se desfășoară pe un singur registru – în friză continuă după primul episod – la baza *Arborelui lui Ieseu*, flancat de filosofi și intersectat, în centru, de „rădăcina” - Ieseu alungit⁶:

1. *Întâlnirea tatălui cu fiii, împărțirea averii.*

2. *Plecarea spre țara îndepărtată.*

3. *Șederea în lipsă și cerința către „locuitorul” ținutului.*

4. *Pășterea porcilor, petrecerea în foamete, revenirea în sinel/ridicarea.*

5. *Întoarcerea la tatăl*⁷.

6. *Chemarea slugilor cu haina dintâi, inelul și încălțăminte* (ѠЧЕ СЪГРЕШИ ∴ / НА НѠО И ПРѠ(Д) ТОВОЖ ∴/... НАРЕЦИ С СНѠ ТВОИ ...РЕ(Ч) ѠЦ КЪ РАБѠ ИЗНЕСЕТ.../ ДАТЕ ПРѠСТЕ(Н) НА РѠКЪ Е(Г) · *Tată, am greșit la cer și înaintea ta...să mă numesc fiul tău... A zis tatăl către slugi aduceți... dați inel în mâna lui.*

7. *Banchetul în două episoade (în primul, deasupra capului figurii nimbate din stânga: IC XC), cu junghierea vițelului și poate cu anunțarea fratelui celui mare*⁸ (УДОМУѠ СЛѠША ПЕНИИ И ЛИКИ ∴.. *de [casă] a auzit cântece și jocuri*).

8. *Tatăl întâlnind pe fiul cel mare.*

Redacția ciclului de la Sf. Gheorghe a fost preluată la Humor, sub ciclul *Sf. Nicolae*, pe două registre, în friză discontinuă/segmentată în episoade; inscripția, cu minusculă, se desfășoară pe toată lungimea benzilor superioare despărțitoare, pe ambele nivele, traversând scenele:

1. *Dialogul tatălui cu fiii, împărțirea averii.*

2. *Drumul spre țara străină, sărăcirea.*

3. *Apelul la omul locului, șederea în foamete.*

4. *Șederea în lipsă, venirea în sinel/ridicarea, rugăciunea.*

5. *Întoarcerea/Întâlnirea cu tatăl.*

6. *Chemarea slugilor, pentru a-i da haina dintâi, inelul și încălțăminte.*

7. *Junghierea vițelului și banchetul*, cu două secvențe, între care apare *anunțarea fratelui celui mare de un slujitor*.

8. *Întâlnirea între tată și fiul cel mare.*

⁴ Sau НАМѠНИЕ. Lectură mai curând interpretativă. Pe perete apare și un Ѡ în ligatură cu н, care poate fi o greșeală a zugravului (RL).

⁵ Pictură abia vizibilă din cauza pierderilor de culoare.

⁶ Degradarea avansată a stratului pictural face figurile greu discernibile și inscripția – amplă, cu grafie elegantă, parcurgând episoadele pe un singur rând, cu completări pe al doilea, rar pe al treilea rând – practic ilizibilă.

⁷ Aici se observă îmbricarea cu *Arborele lui Ieseu*.

⁸ Episod – potențial inserat – indescifrabil în mulțimea participanților la banchet, într-un strat pictural aproape pierdut.

(члѣкъ нѣкѣи имѣ два сѣна и рече юнѣиши ѡцѣ ѡче дѣ ми дѣинѣ чѣ имѣнїа • и раздѣли
има има⁹ имѣнїа не по мнозѣ дѣхъ събравѣ все имѣнїи мнѣи снѣ ѡтиде на странѣ далѣ(ч)е • и тѣ
расточи имѣнїе свое живѣ блѣжно и ше(д) прилѣпи сѣ единому житѣ(л) страни тож • и посла его на
сеулау сво пастѣ свинѣи и желаше насатити чрѣкѣ свое еже гадѣхъ свинѣи • въ себѣ же прише(д)
ре(ч) въставѣ идѣ къ ѡцѣ моему • и реке¹⁰ емѣ ѡче съгрѣшихъ на нѣбо/сзрѣ и ѡ(т)ѣцѣ его и миль
емѣ бѣ • и текѣ пѣ на выѣ его и ѡблѣвѣи и • ре(ч) же ѡцѣ къ Ѣ.ѡ(м)¹¹ изнесѣте ми ѡдеждѣ
прѣвѣжѣ • и ѡблѣчѣте его и дадите прѣстѣ на рѣкъ его • и сапоги на ногѣ • и приве(д)ше теле(ц)
спитаныни заколите • и гадѣше възѣ...ѡли(м) сѣ • іако снѣ мои сѣ мѣртѣвѣ бѣ и ѡживѣ • и бѣ ше
(ж)е снѣ Ѣ...ѣ грѣдѣи приближѣи сѣ къ дому слыша пѣнїа и лики раѣзѣгнѣка сѣѣ же и не хотѣаше
вънїти • ѡцѣ же изше(д) мол(ѣ)ше и ѡѢнѣ же ѡтѣѣца • / *Un oarecare om avea doi fii, și i-a spus cel
mai tânăr tatălui: Tată, dă-mi partea ce mi se cuvine din avere; și le-a împărțit lor averea. Nu după multe
zile, adunând toată averea, fiul cel mic a plecat într-o țară îndepărtată și acolo și-a risipit averea, trăind în
desfrânare. Și ducându-se, s-a alipit de unul din locuitorii acelei țări, și l-a trimis [acesta] să-i pască porcii;
și dorea să-și sature pântecele din ceea ce mâncau porcii. Venindu-și în sine, zise: Sculându-mă, mă voi
duce la tatăl meu și îi voi spune: Tată, am greșit la cer! L-a văzut tatăl său și i s-a făcut milă și a căzut la
grumazul lui și l-a sărutat. Și a zis tatăl către [...]: Aduceți haina lui cea dintâi și îmbrăcați-l și dați inel
în mâna lui și încălțăminte în picioarele lui; și aduceți vițelul cel îngrășat și, mâncând, [să ne veselim]; căci
acest fiu al meu mort era și a înviat. Și era fiul [...] venind s-a apropiat de casă, a auzit cântece și jocuri și
nu voia să intre. Tatăl lui, ieșind, l-a rugat, și el răspunzând..).*

La Arbore selecția este mai severă – rezultând un număr restrâns de episoade, desfășurate pe trei registre – și redactarea pe alocuri diferită; inscripțiile sunt aproape indescifrabile, nu datorită stării de conservare a stratului de culoare, ci dintr-un defect de cunoaștere a limbii din partea celui care scrie care, ca și în alte cicluri exterioare ale monumentului (*Acatistul*), nu citează, ci rezumă subiectul cu cuvinte proprii, de multe ori revenind asupra literelor sau cuvintelor, rezultând grupări de semne ce nu au întotdeauna sens.

1. *Fiul cel tânăr cere tatălui partea de avere și o primește* (fratele mare nu apare).
2. *Pașterea porcilor.*
3. *Dormitarea de foamete și revenirea în sinel/rugăciune.*
4. *Întoarcerea la tată, chemarea slugilor.*
5. *Banchetul* (въселенїе іако оуречи?Ѣ...ѡдетѣ¹²/ синѣ свое • *Bucurie*¹³ căci și-a /întâmpinat?/ fiul).

6. *Junghierea vițelului* (final neașteptat, episodul precedând în celelalte cicluri banchetul, ca parte integrantă a lui) (рижеть¹⁴ теле(д)че¹⁵ • *Taie vițelul*).

Din ciclul de la Voroneț, pictat la baza *Acatistului* și *Vițelor pustnicilor* – care, după suprafața pe care ar fi ocupat-o, va fi inclus un număr mare de episoade – au supraviețuit două secvențe:

1. *Banchetul* (să zicem episodul final).
2. *Întîlnirea tatălui cu fiul cel mare.*

⁹ Pronumele apare de două ori succesiv, probabil o greșeală de (tran)scriere (RL).

¹⁰ În loc de рѣж/рѣж (pers. I a verbului) (RL).

¹¹ Lacună. Probabil къ рако(м) „către slugi(le)” (RL).

¹² Ar putea fi №чредетѣ „întâmpină, găzduiește”. Literale sunt rescrise, nesigure, imposibil de descifrat (RL).

¹³ Ad litteram „veselire”, ceea ce se poate traduce și prin „banchetuire, petrecere” (RL).

¹⁴ În loc de рѣжеть „taie” (RL).

¹⁵ Formă incorectă (litera suprascrisă nu poate face parte din acest cuvânt) (RL).

La o privire generică, ciclul pare a fi construit pe narațiunea – mai mult sau mai puțin detaliată, generând o recenzie scurtă (cu două variante: Probota și Arbore) și una lungă (Sf. Gheorghe din Suceava, Humor și, probabil, Voroneț) – conținută în textul evanghelic. Ilustrația „în literă” era cunoscută în Moldova timpului din Tetraevanghelele ilustrate din familia Parisinus gr. 74 care circulau în mediile cărturărești, fără să fi generat totuși, ca în alte cazuri, formule murale. Există însă, în ciclurile discutate, instanțe care semnalează ieșirea din narațiune: tatăl apare ca Hristos (numit prin inscripție la Sf. Gheorghe din Suceava), omul ținutului îndepărtat, ca împărat (Sf. Gheorghe, Humor), slugile, ca îngeri (Sf. Gheorghe, Humor, Arbore). Că tatăl este Dumnezeu însuși este un înțeles transparent în contextul parabolelor și inclus în precedentele iconografice bizantine (Curtea de Argeș¹⁶, Manasija¹⁷). Identificarea are un suport exegetic extins, responsabil, în ciclurile *Fiului risipitor* din Moldova, și de alte intervenții figurative.

Theofilact al Bulgariei¹⁸, un comentator din sec. XI–XII al Evangheliilor, introduce direct sensul ascuns: „Și pilda aceasta asemenea iaste cu cele de mai sus. Că și aceasta aduce și numește om pe Dumnezeu, pe Cel cu adevărat iubitor de oameni”¹⁹. Mai departe, cu aceeași simplitate, continuă: „Slugi, pre îngeri vei înțelege, pre duhurile cele slujitoare”²⁰.

O sursă similară, care ar ramâne de identificat, ar susține și figurarea locuitorului țării îndepărtate, de care s-a alipit fiul risipitor, printr-un împărat, sugerând stăpânitorul acestei lumi²¹.

Mai subtilă pare sugestia comentariului lui Theofilact în imaginea cheltuirii averii, a sărăcirii și foametei. După cum apare în ciclurile analizate, fiul șade în nelucrare. Risipirea averii în desfrânări, cum zice textul, are, în pictură, un aspect „abstract”, de inacțiune: „Cela ce s-au dus departe de Dumnezeu și nu are înaintea ochilor fața Lui cea înfricoșată, cu cuviință se lipsește, fiindcă nici un cuvânt dumnezeiesc nu lucrează întru acela... și pofteste ticălosul acesta să se sature de păcat și nimeni nu-i dă lui sațiu de acesta... până când făcea cele rele afară de sine era”²².

Relația cu literatura exegetică însă nu funcționează constant, unele episoade ilustrând sensul primar al sursei evanghelice: plecarea în țara îndepărtată, pașterea porcilor, a doua secvență a banchețului, jungheierea vițelului²³.

Ca principiu de constituire a imaginii, *Fiul risipitor* aduce o situație neșemnalată până acum: ilustrarea sincopată a unui comentariu, intercalând sensul primar celui secundar. Se adaugă în acest fel o componentă nouă comportamentului iconografic inovator – particularitate a postbizantinismului

¹⁶ Deși numit, într-o publicație cunoscută (D. Barbu, *Pictura murală din Țara Românească în secolul al XIV-lea*, București, 1986, p. 98), bătrân nimbă, tatăl apare, prin inscripție, ca IC XC.

¹⁷ Figurată într-una din absidele naosului, parabola îl prezintă pe tatăl-Hristos ca drept judecător, cu balanța în mână, înaintea celor doi fii.

¹⁸ ODB III, p. 2068

¹⁹ Theofilact arhiepiscopul Bulgariei, *Tălcuiri la cele patru Evanghelii*, PG 123, col. 949, trad. rom. Gherontie și Grigorie [Dascălul], mân. Neamțul, 1805, CVR 688, p. 608.

²⁰ PG 123, col. 956, CVR 688, p. 613.

²¹ Dacă însă suportul exegetic ar fi cel frecvent – mulți comentatori văzând în locuitorul ținutului îndepărtat, suma demonilor – gândirea figurativă pusă în lucru aici ar fi apropiată de cea care reprezintă pământul și marea ca figuri feminine „încoronate”, în Judecata de Apoi din unele monumente moldovenești contemporane.

²² PG 123, col. 952–953, CVR 688, p. 610–611.

²³ Sensul euharistic al sacrificării vițelului, propriu multor comentarii, nu generează modificări iconografice în monumentele din Moldova. Dar episodul de la Arbore, plasat în mod neașteptat în concluzia ciclului, pare a întări ideea primară a jungheirii, accentuată și de folosirea prezentului în inscripție, *taie vițelul*, ca un rapel dureros al decapitării ctitorului, considerată nedreaptă de urmași.

– al atelierelor de pictură murală din Moldova sfârșitului de secol XV și a primei jumătăți a secolului XVI²⁴.

Dincolo de structura ciclului, funcția acestuia în ansamblul decorației exterioare pare susținută, în continuare, de interpretările marilor gânditori creștini, a căror lectură intra în firea vieții eclesiale medievale.

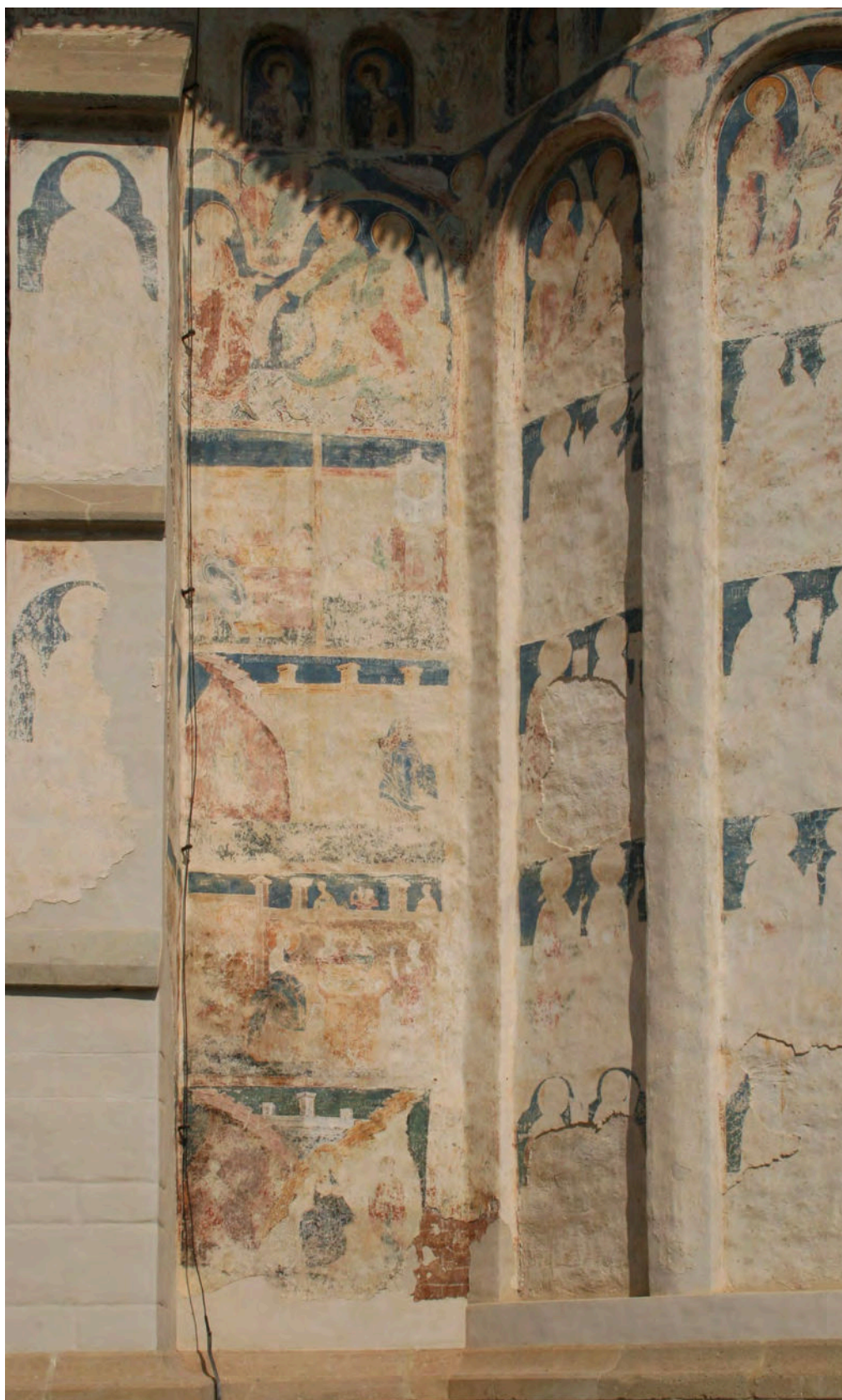
Dacă sensul antropologic de fond este recuperarea, de către locuitorii pământului, a calității de fii ai lui Dumnezeu, și dacă primele variante ale *Fiului risipitor* sunt integrate marilor teme ale *Intercesiunii* (Probota) și răscumpărării/*Arborelui lui Ieseu* (Sf. Gheorghe Suceava), înseamnă că pentru conștiința colectivă eliberarea creștinilor de păgânătatea otomană – marea încercare a Moldovei timpului – era direct legată de venirea în sine.

În prima omilie *Despre pocăință*, într-o secțiune dedicată *Fiului risipitor*, Sf. Ioan Gură de Aur amintește pedagogia divină a recuperării poporului căzut al lui Dumnezeu: „Adică adeseori Dumnezeu orânduiește așa, ca noi, când nu ne folosesc cuvintele, să ne învățăm și să ne facem mai cumințe prin o cercare amară. Aceasta a spus-o însuși Dumnezeu iudeilor prin prorocul Ieremia. Când prorocii de mii de ori sfătuiseră și îndemnaseră pre acest popor, și el nu urma și nu asculta, Dumnezeu le-a trimis certări și prorocul le-a zis: «Certate-va viclenia ta, și răutatea ta te va pedepsi» [Ier. II, 19]. Adică fiindcă ei erau atât de nebunatici, că nu ascultau sfaturile și mustrările lui Dumnezeu și petreceau întru păcatele lor, de aceea El i-a predat nenorocirei, pentru ca să se certe și iarăși să se dobândească de Dânsul”²⁵.

Prin *Fiul risipitor*, în sintaxa iconografică amintită, *metanoia* apare ca instrument al victoriei și regăsirii înfierii.

²⁴ Cunoscute până acum, în aceste ateliere, ca resorturi ale înnoirii limbajului, erau: inventarea imaginii din text (depășind tradiția de reprezentare: viața și peregrinările Sf. Nicolae [Popăuți, Părhăuți]; asociind sursa hagiografică celei evanghelice: *Samarineanca* [Dobrovăț]; introducând texte nefolosite în decorația murală – omilii – cu reorganizarea pasajelor după intenții de semnificare: *Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul* [Arbore]), introducerea principiului ilustrării de manuscris (figurând detaliat secvențele textului: *Evangheliile Învierii*, în versiuni iconografice *hapax* [Dobrovăț]), transpunerea miniaturii la scară monumentală (Sf. Ioan Botezătorul [Voroneț]), prelucrarea murală a miniaturii (*Nunta din Cana* [Voroneț], *Înjumătățirea praznicului* [Dobrovăț]), translarea unor detalii de icoană (*Imnul Acatist* [Humor, Moldovița, Arbore]).

²⁵ PG 49 col. 283, trad. rom. Melchisedec, Episcop de Roman: *Șaizeci și patru cuvinte sau predici*, București, 1883, p. 388 (după versiunea germană a lui Carl Joseph Hefele).

1. Probota

2. Probota, Întâlnirea între tată și fii, Plecarea spre țara îndepărtată

3. Probota, Șederea în foamete, pașterea porcilor (*revenirea în sine/ridicarea?*) și întoarcerea

4. Probota, *Banchetul cu junghierea vițelului*

5. Probota, *Anunțarea, de un slujitor, a fiului celui mare și întâlnirea acestuia cu tatăl*

6. Sf. Gheorghe Suceava

7. Sf. Gheorghe Suceava, Întâlnirea tatălui cu fiii, împărțirea averii, Plecarea spre țara îndepărtată

8. Sf. Gheorghe Suceava, Șederea în lipsă și cerința către „locuitorul” ținutului,
Pașterea porcilor, petrecerea în foamete, revenirea în sine/ridicarea.

9. Sf. Gheorghe Suceava, Întoarcerea la tatăl

10. Sf. Gheorghe Suceava, *Chemarea slugilor cu haina dintâi, inelul și încălțăminte*

11. Sf. Gheorghe Suceava, *Banchetul*

12. Sf. Gheorghe Suceava, *Tatăl întâlnind pe fiul cel mare*

13. Humor

14. Humor, *Dialogul tatălui cu fiul, împărțirea averii*

15. Humor, *Drumul spre țara străină, sărăcirea*

16. Humor, *Apelul la omul locului, șederea în foamete*

17. Humor, *Șederea în lipsă, venirea în sine/ridicarea, rugăciunea*

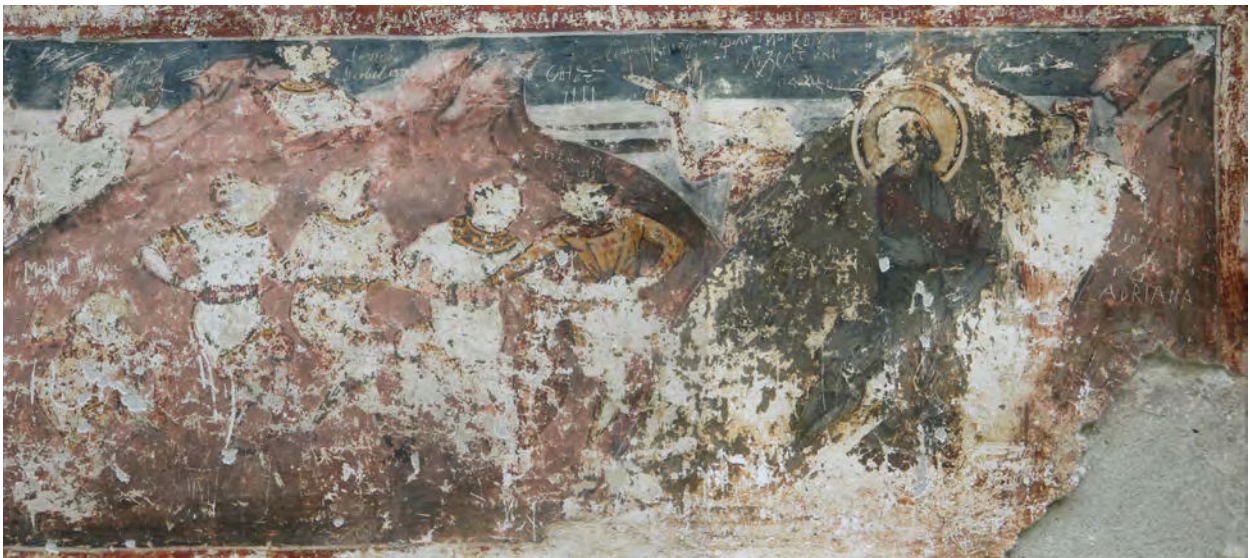
18. Humor, *Întoarcerea/Întâlnirea cu tatăl*

19. Humor, *Chemarea slugilor, pentru a-i da haina dintâi, inelul și încălțămintea*

20. Humor, *Junghierea vițelului și banchetul*

21. Humor, *Banchetul, Întâlnirea între tată și fiul cel mare*

22. Arbore

23. Arbore, *Fiul cel tânăr cere tatălui partea de avere și o primește*

24. Arbore, *Pașterea porcilor*

25. Arbore, *Dormitarea de foamete și revenirea în sinella rugăciune*

26. Arbore, *Întoarcerea la tată, chemarea slugilor*

27. Arbore, *Banchetul*

28. Arbore, *Junghierea vițelului*

29. Voroneț, Banchetul, Întîlnirea tatălui cu fiul cel mare

30. Curtea de Argeș (după O. Tafrali).

